

Kleshchenko N. Topical issues of legislation unification

In the current climate there is no question of national legislation imperfection and ineffectiveness. These defects are so obvious that not only practitioners, scientists and scholars, but also ordinary citizens are talking about them. Negative situation which has developed within national legal array can be resolved with legislation unification, which is designed to streamline the latter one and make it uniform and compliant with international requirements.

Unification is a complex and long process of bringing the current legislation to certain standards and requirements. It is necessary to find answers to questions arising in the process of its implementation in order to produce the desired result of harmonization. First of all, the unification act must comply with international standards.

In all cases, the involvement of international legal standards and foreign experience must be coordinated and scientifically well-founded, organized based on the national legal culture features and state integration degree into certain international community.

Secondly, there is an inconsistency of the legal technique rules, which is also an open question both to legislative practice, and high-quality unified act creation.

The unification process should be continuous and cover all structural units of the legal system. Its use in various parts of the legislation depends on the previous conditions of unification, and its implementation technique. Such conditions should include the need for legal material unification in a certain area of social relations, a high level of legislation systematization, etc. Unified rules are the result of uniform civil relations regulation with a foreign element using international legal means and mechanisms.

Under any circumstances, the Ukrainian legislator should assume the priority to harmonize those relationships that require urgent reform and those which depend on the necessary cooperation of our country with the EU, as well as those arising from the obligations assumed by Ukraine within the framework of the contractual relationship.

Based on the general theory of law unification and modern international integration experience, we can conclude that law unification in the broad sense does not constitute analytical relations legal regulation differences removal in the law of the individual states, by creating similar legal norms, but entails international cooperation impediments removal and development of relations which are regulated by national law, by establishing the same legal norms and law institutions.

Key words: unification, unified norms, norm-setting activity, effectiveness of legislation.

УДК 340.12

*Ганна Вікторівна Коваленко,
асистент кафедри логіки
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук*

**ЛОГІКА ПЕРЕВАГ У КОНЦЕПЦІЇ РОНАЛДА ДВОРКІНА
ЩОДО ПРОБЛЕМИ АБОРТУ**

Постановка проблеми. Сучасна українська правова система характеризується інтенсивними пошуками нових форм регулювання суспільних відносин і розбудовою демократичних державно-правових інституцій на засадах верховенства права. Будь-яка соціальна діяльність регулюється певними нормами. Юридична діяльність потребує постійного прийняття рішень. Специфіка юридичних рішень полягає у їхній урегульованості нормами права. Вони накладають суттєві процесуально-процедурні та деонтичні обмеження на загальний логічний процес їхнього прийняття. Рішення завжди приймається щодо певної проблеми, згідно з логікою та теорією пізнання. Проблемою вважається відсутність пояснення або відповіді на запитання, яке виникло в теорії або практиці. Прийняття рішення потребує здійснення вибору між альтернативними можливостями у досягненні деякої мети. Необхідно враховувати, що соціальна обстановка постійно змінюється, нерідко супроводжується конфліктами інтересів.

Логіка конфлікту залишається актуальною для сучасної юридичної теорії та практики. Розв'язання конфлікту містить у собі аналіз й оцінку ситуації, вибір способу його вирішення, формування плану дій, його реалізацію, оцінку ефективності своїх дій, тому є складним процесом. Саме логіка конфлікту може стати в нагоді для юридичної теорії та практики у питанні вирішення проблеми абортів у сучасній правовій, демократичній державі. У зв'язку з цим заслуговує на увагу вирішення проблем біоетики способом логіки переваг у концепції видатного американського юриста і філософа Роналда Дворкіна (1931–2013 рр.) щодо питання абортів.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження проблемних питань логіки прийняття рішень; при вдосконаленні тлумачення та прийнятті рішень у судовій та правоохоронній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо абортів як теоретико-правова, морально-етична та філософська проблема вивчалася багатьма дослідниками (Л. Бачинська, О. Богінич, Н. Борисевич, Ю. Гоголь, О. Львова, В. Москаленко, М. Попов, А. Федорова, Р. Хажинський, К. Черевко та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні логіки переваг у концепції Р. Дворкіна щодо проблеми абортів.

Основні результати дослідження. Р. Дворкін розробив ліберальну егалітарну теорію, що наполягає на рівності у гідності кожної людини та повазі до неї. Ця ідея є центральною в усіх його книгах, перш за все, у присвяченій актуальним проблемам біоетики книзі «Царина життя: аргумент щодо абортів, евтаназії та особистої свободи» [2].

Значна частина цієї книги адресується внутрішній цінності життя людини, а також природі інтересу держави до захисту цієї цінності. На початку видання Р. Дворкін відстоює відому тезу про те, що тільки свідомі люди можуть володіти інтересом стосовно збереження свого життя або уникнення страждань. Із цієї точки зору, до появи чуттєвості та інших здібностей, людський плід не має власних інтересів, які могли б підтримувати державну політику, скеровану на обмеження абортів. Політики, які обмежують право на аборт, можуть спиратися на те, що Р. Дворкін називає окремим державним інтересом у захисті людського життя (*a detached state interest in protecting human life*).

І навпаки, політика, яка обмежує право на здійснення абортів після отримання плодом чутливості (яка приблизно збігається із життєздатністю), підтримується інтересом держави, який впливає також з інтересів плоду [2, с. 10–24]. Р. Дворкін вважає, що окремі інтереси держави у забезпеченні поваги до цінності життя виправдовують заборону на аборт лише після того, як вагітним жінкам надано розумну можливість перервати небажану вагітність. До досягнення цієї точки закон повинен дозволяти жінкам приймати рішення про вагітність відповідно до їхніх власних поглядів на те, як краще ставитися до цінності життя. Після досягнення життєздатності, коли нервова система плоду є досить розвиненою, щоб зробити можливою чутливість, держава може серйозно обмежити доступ до абортів, виходячи з її законної ролі у захисті істот, здатних мати власні інтереси [2, с. 168–170].

У «Царині життя» Р. Дворкін пропонує ліберальну інтерпретацію Конституції з метою захистити конституційні права на аборт і евтаназію – крайні ситуації, коли доводиться обирати між життям і смертю. На його думку, Конституція «встановлює загальні, зрозумілі моральні стандарти, які уряд має поважати, але <...> надає право <...> суддям вирішувати те, що ці стандарти означають за конкретних обставин» [2, с. 119]. Вчений пропонує новий спосіб інтерпретації розбіжностей з приводу абортів та евтаназії. Він вважає, що дебати про аборт засновані на «широко поширеній інтелектуальній плутанині», яка заважає побачити перспективу їх належного правового врегулювання. «Плутанина» стосується двох різних позицій щодо відповідальності та авторитету уряду відносно захисту людського життя. Одна позиція полягає у тому, що носії життя мають «інтереси» та «права». З точки зору другої позиції людське життя оцінюється як «внутрішнє», «священне» або «недоторканне» навіть тоді, коли життя не є носієм інтересів і прав.

Р. Дворкін називає аргументи, засновані на першій позиції, «похідними» (*derived*) запереченнями абортів. Припускаючи те, що плід є істотою з інтересами, а отже, з правами, логічним буде вважати, що уряд може і повинен захищати життя плоду, і він же має захищати і його права. Р. Дворкін пояснює, що ця позиція названа ним «похідною» саме тому, що в ній обов'язки уряду виведені з принципу існування прав. Другій же позиції, яка впливає із того, що людське життя є «священним» чи «недоторканим», відповідає «основне» (у Р. Дворкіна – «окреме», *detached*) заперечення. Р. Дворкін називає її «окремою» позицією, тому що зобов'язання уряду у цьому разі «не походять» від прав (*because the obligation of government is not «derived» from rights*).

Хід подальшої аргументації Р. Дворкіна такий. На його думку, дуже мало хто насправді вірить засновкам похідного заперечення. Він наводить дані соціологічних опитувань, відповідно

до яких більша частина громадян як у США, так і за кордоном, вважає, що аборт має бути законним, залишаючись певною мірою аморальним, хоча й із причин, незалежних від «похідного» заперечення. Тобто ці люди дотримуються «окремого», або основного заперечення. Це означає, що відповідь на проблему абортів залежить тільки від сенсу «окремого» заперечення, тобто від ціннісних стандартів суспільства. Чи може політична спільнота справедливо зробити ці внутрішні цінності предметом колективного рішення? Чи може уряд заборонити або істотно регулювати аборти на тій підставі, що він ображає святість людського життя? Відповідь Р. Дворкіна – ні. Уряд може зважати на дискусії про святість життя лише остільки, оскільки це не накладає ніяких «не-посильних тягарів» на долю жінки, яка хоче вдатися до абортів. Уряд може навіть висловлювати благоговіння перед життям за допомогою деяких правил, доки вони не торкаються здійснення більш важливого права – права жінки на вільне розпорядження своїм тілом.

У цій книзі, а також у статтях, опублікованих у «*The New York Review of Books*» [1; 3–5], Р. Дворкін захищає рішення, ухвалені судами у справі *Roe* щодо практики абортів. Особливий інтерес викликає його розуміння того, як релігія сприймає моральні та правові аспекти дебатів про абортів.

У нас усіх є спільна повага до внутрішньої цінності (або самоцінності) життя (*the intrinsic value of life*). Прикладами внутрішньо цінних речей, які можуть і повинні поважатися, є не тільки твори мистецтва, традиційні ремесла, прапори і зникаючі біологічні види, а й людські яйцеклітини. Всі ці об'єкти мають, на думку Р. Дворкіна, певну внутрішню цінність, яка може перевершувати інтереси окремих повноправних осіб.

Окремі естетичні, релігійні та квазірелігійні концепції глобальної екології, мистецтва та національних символів свого часу потрапили на політичну арену, де їх стали плутати з питаннями правосуддя. Р. Дворкін зазначає, що у політичній та правовій культурі США будь-які питання про загальне благо нерідко плутають із питаннями прав людини. Зокрема, правові обмеження абортів до 1972 р. містилися у кримінальному праві.

Потужні соціальні рухи, такі як аболіціонізм у XIX ст. чи фемінізм у XX ст., стали символічними хрестовими походами, які спонукали до моральної реформи в різноманітних аспектах і на різних рівнях – особистому, місцевому і національному. Так само рухи «за» і «проти» абортів мають відразу декілька цілей і способів аргументації. Позиція вибору «за», наприклад, не є простим аргументом на користь конституційних прав, щодо яких Р. Дворкін не допускає жодних гібридних позицій. За визначенням, протидія абортам повинна вважатися або похідною, або основною позицією.

Заснована на природному праві релігійна протидія абортам поєднує і католицьких, і протестантських теологів – Р. Дворкін цитує тут як Папу Павла VI (енцикліка «*Donum Vitae*» 1968 р.), так і протестантів П. Ремсі, а також вже згаданого вище Р. Нойхауза, щоб підтримати їх твердження про те, що релігійна опозиція абортам спирається виключно на повагу до життя, а не на прагнення до справедливості. Натомість Р. Дворкін говорить про права як про «надбані». Тому з погляду права «істотно релігійні» (*essentially religious*) оцінки значення і святості життя виглядають зазвичай «суперечливими» і «спірними». Оскільки громадяни мають за Першою поправкою право вільно висловлювати свої «релігійні» судження і займати різні позиції, Р. Дворкін виступає проти державного втручання у дебати про святість життя. На підтримку своєї позиції він послався на рішення Верховного Суду США у справі «*Planned Parenthood v. Casey*» (1992 р.): «В основі свободи є право визначати власну концепцію буття, сенсу, Всесвіту і таємниці людського життя» («*At the heart of liberty is the right to define one's own concept of existence, of meaning, of the universe, and of the mystery of human life*») [6].

Це рішення Р. Дворкін вважає вираженням суспільної філософії свободи самовизначення, яка надає громадянам право бути застрахованими від нав'язування державою будь-якої позиції відносно релігійного значення понять святості або недоторканності людського життя. Якби держава нав'язувала якусь концепцію святості життя, «це означало б, що американські громадяни більше не перебувають у безпеці у своїй свободі дотримуватися власних рефлексивних переконань своєї особистої совісті» [2, с. 164].

Висновки. Отже, на думку Р. Дворкіна, рішення проблеми абортів залежить від ціннісних стандартів суспільства. Уряд не може обмежити права жінки на свободу розпорядження своїм тілом. Учений наголошує, що всі права «надбані», і тому з погляду права релігійні оцінки значення і святості життя обов'язково «спірні».

Р. Дворкін розглядає гуманістичний ідеал «хорошого життя» і пропонує ліберальну теорію рішень актуальних проблем, що виникають у зв'язку з прагненням до нього, однією з таких проблем є питання абортів. Його ліберальна егалітарна теорія наполягає на рівності у гідності кожної людини та повазі до неї.

У своїй концепції Р. Дворкін досліджує проблему абортів з точки зору логіки конфлікту. Вирішити це питання можливо через застосування логіки переваг. Він наголошує, що кожен громадянин має право бути застрахованим від нав'язування державою будь-якої позиції відносно релігійного значення понять святості або недоторканності людського життя.

Використані джерела

1. *Dworkin R. Feminism and Abortion* / R. Dworkin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nybooks.com/articles/archives/1993/jun/10/feminism-and-abortion/>.
2. *Dworkin R. Life's Dominion: An Argument About Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom* / R. Dworkin. – New York : Alfred A. Knopf, 1993. – 273 pp.
3. *Dworkin R. The Court & Abortion: Worse Than You Think* / R. Dworkin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nybooks.com/articles/archives/2007/may/31/the-court-abortion-worse-than-you-think/?pagination=false&printpage=true>.
4. *Dworkin R. The Future of Abortion* / R. Dworkin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nybooks.com/articles/archives/1989/sep/28/the-future-of-abortion/>.
5. *Dworkin R. The Great Abortion Case* / R. Dworkin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nybooks.com/articles/archives/1989/jun/29/the-great-abortion-case/>.
6. Legal formalism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Legal_formalism.

Коваленко Г. В. Логіка переваг у концепції Рональда Дворкіна щодо проблеми абортів

У статті розглядається вирішення проблеми біоетики способом логіки переваг у концепції видатного американського юриста і філософа Рональда Дворкіна щодо питання абортів.

Важливе місце у творчій спадщині Р. Дворкіна займає аналіз питань біоетики. У книзі «Царина життя: аргумент щодо абортів, евтаназії та особистої свободи» він привертає увагу до соціальних та медичних аспектів громадянських прав. Р. Дворкін відстоює тезу, що тільки свідомі люди можуть володіти інтересами в збереженні свого життя або уникнення страждань. До появи чутливості людський плід ще не має власних інтересів, які могли б виправдати державну політику обмеження абортів. Р. Дворкін захищає конституційні права на аборт. На його думку, дебати про аборт містять «інтелектуальну плутанину». Вона виникає з двох різних позицій щодо захисту людського життя.

На думку вченого, рішення проблеми абортів залежить від ціннісних стандартів суспільства. Уряд не може обмежити права жінки на свободу розпорядження своїм тілом. Тут недоречні посилання на релігійні католицькі і протестантські авторитети, що заперечують аборти, виходячи з «природного» права на життя. Р. Дворкін наголошує, що всі права «надбані», і тому з погляду права релігійні оцінки значення і святості життя обов'язково «спірні».

Ключові слова: біоетика, права людини, логіка прийняття рішень, логіка конфлікту, проблема абортів, логіка переваг.

Kovalenko G. The preference logic of Ronald Dworkin's conception the problem of abortion

This paper is devoted to the solution of the problem of bioethics by the method of the logic of preferences in the concept of american lawyer and philosopher Ronald Dworkin on the issue of abortion.

An important place in the creative heritage of R. Dworkin is an analysis of bioethics. In his book *The Tsar of Life: An Argument Concerning Abortion, Euthanasia and Personal Freedom*, R. Dworkin draws attention to the social and medical aspects of civil rights. R. Dworkin defends the thesis that only conscious people can have interests in preserving their lives or avoiding suffering. Before sensitivity, human fetuses do not yet have their own interests that could justify the state policy of restricting abortions. R. Dworkin protects the constitutional rights to abortion and euthanasia – extreme situations when one has to choose between life and death. In his view, the debate on abortion contains «intellectual confusion». It comes from two different positions regarding the protection of human life. One position is that carriers of life have «interests» and «rights». For the second position, human life is evaluated as «sacred» and «inviolable». On the basis of this «inviolability», legal restrictions on abortion until 1972 were contained in criminal law.

According to R. Dworkin, the solution to the problem of abortion depends on the value standards of society. The government can not restrict women's rights to freedom of the body. Here are inappropriate references to religious Catholics (Pope Paul VI) and Protestant (R. Ramsey, R. Neuhaus) deniers of abortion, based on the «natural» right to life. R. Dworkin emphasizes that all rights are «possessed», and therefore from a legal point of view, religious assessments of the meaning and holiness of life are necessarily «controversial».

R. Dvorkin considers the humanistic ideal of «good life» and offers a liberal theory of solutions to the pressing problems arising from the desire for it, one of such problems is the question of abortion. His liberal egalitarian theory insists on the equality of everyone's dignity and respect for her.

In his concept, R. Dvorkin examines the problem of abortion in terms of conflict logic. It is possible to solve this question through the application of the logic of advantages. He stresses that every citizen has the right to be insured against imposing on the state any position regarding the religious significance of concepts of holiness or inviolability of human life.

The logic of the conflict remains relevant to modern legal theory and practice. Conflict resolution is a complex process and includes many elements. It is the logic of conflict that can be useful for legal theory and practice in solving the problem of abortion in modern society.

Key words: bioethics, human rights, decision making logic, conflict logic, abortion, preference logic.

УДК 340.1

*Віта Михайлівна Козаченко,
здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Постановка проблеми. Події, які відбулися в Україні під час Революції Гідності, привернули увагу всього світу загалом та юридичної громадськості зокрема. Серед останніх були науковці, передусім представники позитивістського праворозуміння, оскільки події на Майдані продемонстрували слабкість та неефективність позитивного права в ті буреломні та героїчні дні зими 2013–2014 рр. Громадяни у своєму протистоянні з офіційною владою не могли покладатися на чинне тоді право, а використовували здебільшого свої правові уявлення про справедливість. Інакше кажучи, джерелом права для них була їхня правосвідомість, а отже, зазначена проблематика виявила неабияку актуальність у нових умовах, коли чинні формально-юридичні джерела права довели свою неспроможність стати на захисті прав громадян. Зазначене однозначно свідчить про необхідність дослідження феномена правосвідомості як джерела права з огляду на витоки цього явища в історичному та логічному контексті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що різні аспекти проблематики правосвідомості як джерела права плідно досліджувались як у радянські часи, так і після здобуття Україною незалежності. Так, зокрема, це праці М. Строговича, І. Фарбера, Г. Остроумова, Е. Назаренко, М. Козюбри, М. Бури, В. Малахова, М. Цимбалюка, І. Панчук.

Метою статті є дослідження історичних передумов та логічних концептів феномена правосвідомості.

Основні результати дослідження. Проблематика правосвідомості загалом та правосвідомості як джерела права зокрема відома людству з давніх часів. Ще в ранніх цивілізаціях Сходу та Півдня мислителі опікувалися ідеями порядку у перших суспільствах, які вони виводили з загального порядку Всесвіту. Останній зазвичай пов'язували з такими постатями та явищами, як Брахман, Дао, Логос, Світовий розум тощо. Щоб їх осягнути мислителі свій шлях розпочинали з визначення першооснови цих феноменів. Зокрема, у Стародавній Греції, на думку одних, цією основою був світ ідей (Піфагор, Платон), других – світ матеріальних речей (Демокрит, Геракліт, Епікур). У зв'язку з цим генеза правосвідомості визначалася з урахуванням цього поділу на духовний та матеріальний світ, знаходячи свої витоки, відповідно, в ідеальному або матеріальному вимірі. Якщо для представників ідеальної течії, яка пізніше набула статусу філософської системи – ідеалізму, правосвідомість виконувала рефлексивну роль, досліджуючи власний зміст, то для представників матеріалізму – другої філософської системи, правосвідомість здійснювала пізнавальну функцію зовнішнього світу. Однак цілісної концепції правосвідомості як джерела права тоді не було створено.

Аналогічна картина спостерігалася і у ранньому Середньовіччі. Як відомо, цей період в історії людства характеризується сакралізацією суспільної свідомості, зокрема й правової. Наприклад,